

INTERVJU MED HJALMAR MAGNUSSON FRÅN IGGESUND 14/7 1971

Hjalmar Magnusson är född 1889 i Iggesund och hans hustru, Nanny född Jonsson föddes 1894 i Gävle. Hjalmar Magnussons fader hette August Magnusson och han kom ursprungligen från Värmland där hans föräldrar hade ett jordbruk. Som 23-åring kom han till Iggesund och där blev han stabbläggare. Det var många värmlänningar som kom upp till Iggesund vid den här tiden och Magnusson berättar, att framför allt i kolningen - man hade vid Iggesund ribbkolning utav den överblivna ribben vid sågverket - så var det många värmlänningar som skötte kolningen i fabriker.

Magnussons mor hette Brita Lisa Svedin. Hon kom från en snickarfamilj i Enånger. Familjen Magnusson bodde i ett bostadshus som kallas för gamla tolvan i området Krylbo. I tolvan bodde tolv familjer som alla hade varsitt rum. Detta rum var enligt Magnusson möblerat med bland annat en skänk, en byrå, en soffa och en långsäng eller en s.k. gustaviansk säng.

Man hade det ganska gott i det magnussonska hemmet. Många hade det väldigt svårt vid den här tiden i Iggesund, berättar Magnusson, framför allt de som hade arbete inom jordbruket. Magnussons pappa, emellertid, arbetade som stabbläggare på brädgården. Stabbläggaryrket var det allra hårdaste som fanns i bruket, men det gav också en hög förtjänst. Dels arbetade man efter ett visst ackord och dels hade man en procentsats på det antal stockar som sågades. Den här procentsatsen brukade resultera i en julpenning på ungefär 75 - 100 kronor.

Stabbläggarna hade inte lika lång arbetsdag som andra arbetare utan de brukade sluta ungefär vid 4- eller 5-tiden. Tiden berodde helt på när arbetet var slut för dagen, när de hade gjort undan det som skulle göras. Utanför arbetstiden skulle de själva bygga upp landgångar att ha att gå på. De byggdes utav stockar. Stapeln skulle också täckas med bräder och det skulle stabbläggarna göra själva.

Magnussons allra första arbete hade han som 12-åring och det innebar då att han skulle bära vatten åt stabbläggarna ifrån brunnarna. Det här var ju sommararbete. Sommaren därpå arbetade Magnusson som märkbis. Som sådan höll han till uppe på de s.k. buncharna och skulle märka plank och bräder i änden med Iggesunds stämpel. Till märkbisens arbetsuppgift hörde också att frakta bort knubben till vedskjulet. Arbetstiden var från 6 på morgonen till 6 på kvällen.

Magnusson har haft flera olika arbeten. Sedan han hade varit märkbis kom han till sågen där han skulle kapa ved. Det var utav virke som inte gick att göra någonting annat av. Den här veden fick arbetarna på Iggesund köpa för 50 öre vagnen. Nästa arbete var i järnverket där Magnusson arbetade som slaggdräng för en klensmed. Han kom därefter till jordbruket ett par år där han hade diverse sysslor. Därefter utbildade han sig till smältsmed. Utbildningstiden var ungefär 1/2 år. Magnusson kom sedan att bli kvar som smältsmed ända tills järnverket lades ner. Från den tiden minns man särskilt traditionen att smältsmederna skulle gå och som man säger "ropa" på varandra natt och dag. Arbetet gick inte efter klockan i det här yrket utan när sex smältor var gjorda så skulle den smed, som gjorde den näst sista, gå ut och säga till dem som skulle komma och arbeta i nästa skiftlag.

Magnusson kom sedan till valsverket där han blev valsare. I valsverket arbetade man i 8-timmarsskift och man hade rundgång, vilket innebär att det bara fanns två skiftlag som avlöste varandra dygnet runt. Man arbetade från klockan 4 på morgonen till 12, från klockan 12 till 8 på kvällen och från klockan 8 på kvällen till 4 på morgonen igen.

Efter valsverket så kom Magnusson till bessemerverket. Han blev där ugnskarlar och hade som uppgift att sköta konverten. Därefter blev han bessemerblåsare, d.v.s. chef i bessemerverket. Det fanns två stycken bessemerblåsare som löste av varandra. Det här yrket var mycket kvalificerat och gav också vissa fördelar. Som bessemerblåsare hade man fri ved och fritt lyse och förutom arbetsförtjänsten fick man procent-sats på exporten. En fördel med yrket var också att man efter själva blåsningen var fri från arbetet, men det kunde också hända att man blev väckt när som helst på natten när nattproblemen hade uppstått i bessemerverket och blåsaren skulle komma ut och ta ställning till detta.

En blåsning tog ungefär en halvtimme. Stålet som tillverkades på detta sätt såldes på England eller användes på Iggesund eller smiddes ut under ånghammare och sedan valsades.

Magnusson stannade som bessemerblåsare i ungefär fem år. Därefter fick han sitt sista yrke. Han blev då föreståndare vid kraftstationen vid pappersfallet. Det var 1931. Han arbetade där ända tills han blev pensionerad. På senare tid har kraftstationen automatiserats så det behövs ingen arbetskraft här uppe.

Från kraftstationsarbetet berättar Magnusson speciellt hur man brukade fånga ål vid kraftstationen. Framför turbinerna där vattnet skulle gå in så satt det stora galler och på grund av vattentrycket emot de här gallren så fastnade fisken här. Speciellt gällde det ål. De olika föreståndarna vid kraftstationen - man var tre stycken som gick i skift - hade ett litet privat monopol på den ål som brukade fastna i det här gallret, och man fick ansenliga mängder. Ålen brukade fru Magnusson koka in och den blev mycket god.

Makarna Magnusson gifte sig år 1913. De fick då bostad i den s.k. telegrafbyggningen där de bodde i två år men flyttade sedan till nr 16. Här bodde de i 49 år.

I nr 16 bodde sex familjer och alla hade rum och kök. Även i telegrafbyggningen hade paret Magnusson ett rum och kök.

Magnussons har sex barn.

Magnussons har alltid brukat hålla hushållsgris och ibland två stycken. Man hade ett potatisland och grisarna uppföddes till stor del på potatis, men även på rågmjöl som man köpte. Fläsket blev oerhört gott berättar Magnusson. Man brukade salta ner det.

Det var inte alla familjer som hade gris, men många hade det. Hälsovårdsnämnden stoppade svinhållningen senare.

Den här seden att hålla gris innebar ett tillskott i kosthållet av mycket stora mått och enligt fru Magnusson så var hushållsgrisen stöttepelaren i hela mathållningen, och det var orsaken till att man kunde klara sig med alla barnen på de små förtjänster man hade på den tiden.

Man åt också mycket gröt berättar fru Magnusson. Mjölk fick man köpa ifrån Njutånger. Den kördes ut till de olika bostäderna. Pytskörning kallade man systemet. Fru Magnusson minns särskilt den fina tjockmjölk, d.v.s. långfil, som hon brukade sätta. Den långfil man köper nu för tiden är inte alls lika god som den hon gjorde själv.

Smör köpte bruksarbetarna ute från bönderna på landsbygden, och det sadades att man hade sina smörställena. Detta hemgjorda smör var mycket gott.

1913, när fru Magnusson kom till Iggesund, användes bagarstugan bara utav de äldre brukskvinnorna. Själv har fru Magnusson bara bakat några gånger i bagarstugan, eljest köpte hon bröd.

Gamla fru Magnusson, d.v.s. Hjalmar Magnussons mor, brukade däremot baka ofta i bagarstugan. Hon bakade då utav en halv säck råg och en halv säck rågsikt åt gången. Herr Magnusson minns som ett mycket ljusst minne hur han som pojke brukade stå vid bagarstugan när det var någon som bakade där och då fick smaka. Alldeles speciellt gott var det när man bakade moskaka med lingon. Det var en rågkaka som man bredde lingonsylt eller annan sylt på.

Från sitt barndomshem minns herr Magnusson att man ofta åt kams som man brukade steka tillsammans med fläsk. I köket hemma hade man spett i taket och där hängde kamskakor och bröd till tork.

Någon tvättstuga har inte - fanns inte i tidigare år vid Iggesund utan tvätten skedde alla år i ån, sommar som vinter. Höst och vår brukade man ha stortvätt och skulle då byka kläderna. Fru Magnusson som däremot hade ett litet linneförråd som nygift var tvungen att tvätta betydligt oftare, och s.k. småtvätt hade man ju varje vecka. Mangel fick man låna utav varandra grannar emellan i bostadshusen.

När herr och fru Magnusson gifte sig 1913 fanns heller inte någon elektricitet på bruket, utan man använde fotogenlampor. Till bostaden hörde en källare, en vedbod samt en skrub. Avtråde delade flera familjer, men senare fick varje familj sitt eget. Ved köpte man av bolaget för två kronor kubikmetern. På den tid brädgården existerade fick man gratis knubb och annan ved, berättar herr Magnusson, men man fick betala för hemkörningen. Många föredrog emellertid att dra hem veden i en kälke.

Hushållsarbetet var mycket drygt för kvinnorna tidigare, berättar fru Magnusson, men hon framhåller emellertid hur trivsamt allting tycktes förr i tiden. Hon minns särskilt, hur man på söndagarna brukade ta kaffe med sig och dricka ute i backarna och man var förnöjsam på ett annat sätt än nu.

Nöjen fanns det inte förr så många i Iggesund. Mest var det dans. Man hade ingen särskild dansbana, utan man brukade dansa på järnkajen ovanför Vita bron på onsdagar, lördagar och söndagar och som musik hade man ett enradigt dragspel. En annan omtyckt dansplats var i kolboxarna längst ut vid de nuvarande fabrikerna. På vintern hade man ingenstans att ta vägen, och då blev det heller ingen dans.

Midsommar firades inte på något gemensamt sätt av Iggesundsborna. I familjen Magnusson, och här avses Hjalmar Magnussons barndomshem, brukade man koka kaffe och ta med sig och man hade också sprit ut till Hundänge där man höll till. På midsommaren så lovade man också broarna utanför bostadshusen och hade det trevligt. Något midsommarfirande i likhet med vad man har berättat uppe ifrån Strömbacka existerade inte vid Iggesund, enligt Magnussons.

Föreningar har det funnits gott om i Iggesund. IOGT:s loge hette där National. Där fanns också NTO, en annan nykterhetsorganisation. Religiösa föreningar fanns också - baptister, metodister, bibeltrogna vänner som senare hörde till kyrkan och evangeliska fosterlandsstiftelsen. Man gick gärna på mötena som de religiösa föreningarna hade, mest på grund av att det inte fanns några andra nöjen. Herr Magnusson har inte varit aktiv i några föreningar i Iggesund, inte ens i fackföreningen. Han tillhörde tidigare järn- och metall men senare pappers- och industriarbetareförbundet.

Fru Magnusson däremot har varit aktiv i en del föreningar. I kyrkokören, i socialdemokratiska kvinnoklubben, i teateramatörerna och i lottorna och husmodersföreningen.

Herr Magnusson berättar att hans far var mycket kyrklig utav sig. Varje söndag, i vilket väder som helst, så begav han sig till Njutångers kyrka.

Något umgänge med andra bruksfamiljer hade man inte i Magnussons barndomshem, och makarna Magnusson säger sig inte heller ha haft något livligare umgänge, utan hållit sig mer för sig själva tycks det. Här skall infogas att då makarna Magnusson gifte sig så köpte man till sin första bostad en imperialsäng, en kökssoffa, en byrå, en skänk, en lavoar och fyra stolar och detta kostade 100 kronor.

Herr Magnusson minns från sin barndom att han bara gick i skolan varannan dag, och detta torde ha berott på att det var så stora skolklasser att lärarna inte kunde ta mer än hälften utav barnen och det således blev varannandags-undervisning.

Städningen utav skolan fick eleverna sköta själva.

Magnussons berättar slutligen att de äldre arbetarna i Iggesund har varit mycket rotfasta där. Det har kommit många inflyttande, men det är bara de yngre som har varit rörliga utav sig, rörliga på arbetsmarknaden och flyttat därifrån.

